

משרד המשפטים
הסניגוריה הציבורית
לשכת הסניגור הציבורי הארצי

הסניגוריה הציבורית

דוח פעילות

2015

*20 שנים לסניגוריה הציבורית
מגנים על האדם, השוויון והצדק*

מוגש לשרת המשפטים
בהתאם לסעיף 8 לחוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ו-1995

אוגוסט 2016

דברי ברכה מאת שרת המשפטים

רק מערכת משפט הדבקה בהוגנותה ומורכבת מאנשים עם לבבות חמים ורחבים מאפשרת לנו לקיים את הציווי החשוב של "בצדק תשפוט עמיתך".

הפרקליטות והמשטרה עושות עבודתן נאמנה ופועלות מתוך שליחות ואחריות להגנת האינטרס הציבורי בבית המשפט, אך היבט חשוב זה אינו מספיק להשגת צדק. לשם כך צריך גם את הצד השני, סניגור מיומן שישמור על עקרונות היסוד של המשפט הפלילי ועל זכויותיו הבסיסיות של החשוד והנאשם.

הסניגוריה הציבורית בישראל ציינה השנה 20 שנים להקמתה. במבט לאחור, קשה לדמיין כיצד התנהלה מערכת המשפט שלנו בלעדי הסניגוריה הציבורית. הסניגוריה ממלאת תפקיד חיוני ביותר בפיקוח על רשויות האכיפה. היא מנהלת שיח פורה והדדי עם המערכות השלטוניות, מטילה ספק בדברים שנתפסים כמובנים מאליהם ומסייעת רבות ליצירת מדיניות אחראית וחקיקה מאוזנת. היא מעניקה ייצוג משפטי איכותי ללקוחותיה שידם אינה משגת, ובכך תורמת לקידום השוויון במערכת המשפט הפלילית. כל אלה נעשים מתוך תחושה של שליחות חברתית, ועל פי סטנדרטים גבוהים של מקצועיות ומצוינות בשירות הציבורי.

"כלל גדול בדינו", כתב השופט מנחם אלון, "שאין מערכת משפטית יכולה להתפרנס מגופו של הדין בלבד. גופה של מערכת המשפט זקוק הוא לנשמה, ויש שאף לנשמה יתרה". יותר מכל, הסניגוריה הציבורית מוסיפה את אותו נופך של נשמה יתירה, עליה דיבר השופט אלון, למערכת המשפט.

דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2015 סוקר בהרחבה את פעילותה של הסניגוריה הציבורית בייצוג חשודים, נאשמים ואסירים. גם השנה ניתן להתרשם מפעילות ענפה ומגוונת, החל בהגנה המוגברת על זכויותיהם של קטינים ואנשים עם מוגבלות, דרך השמירה על גבולותיו הראויים של המשפט הפלילי ופיתוח הליכים חדשניים וחלופיים לטיפול בעבריינות, וכלה בשיפור תנאי הכליאה ב"חצר האחורית" של החברה הישראלית – בתי הסוהר.

אני מברכת את עובדי ועובדות הסניגוריה הציבורית, ואת העומד בראשה ד"ר יואב ספיר, על עבודתם המסורה: כל אחד ואחת מכם תורמים לבניית חברת מופת ומעניקים לכולנו תחושת גאווה בהשתייכות אליה.

בברכה,

איילת שקד
שרת המשפטים

דברי ברכה מאת המנהלת הכללית

בשיח המהדהד סביב ההליך הפלילי במדינת ישראל מוזכרת לעתים קרובות פעילותה של הסניגוריה הציבורית. ואולם, העניין התקשורתי והציבורי שמעוררת פעילותה של הסניגוריה הציבורית לא מצליח לשקף נאמנה את מידת תרומתה לאופיו ולדמותו של ההליך הפלילי בישראל כפי שאנו מכירים אותו כיום.

השנה ציין משרד המשפטים את יום השנה ה-20 להיווסדה של הסניגוריה הציבורית. במונחים של שיטות ומסורות משפט, שני עשורים הם טיפה בים. ובכל זאת, מאז הוקמה, שינתה הסניגוריה הציבורית את אופיו של ההליך הפלילי לבלי היכר, והפכה את זכויות החשודים, הנאשמים והאסירים לנדבך מרכזי בעולם המעשה של המשפט הפלילי בישראל. חיזוק הזכות לייצוג בהליך הפלילי שינתה את מאזן הכוחות בהליך, ופסקות בית המשפט בתיקים בהם מעורבת הסניגוריה הציבורית הפכו תקדימיות ועיצבו מחדש את עקרונות המשפט הפלילי בישראל.

מעבר לפעילותה השוטפת בייצוג חשודים, נאשמים ואסירים, משמשת הסניגוריה הציבורית קול לזכויותיהם בפרומים שונים וכשותפה למהלכים ממשלתיים רחבי היקף והשפעה. בשנה החולפת, היתה לי הזכות לעמוד בראש הצוות למיגור גזענות נגד יוצאי אתיופיה, שאת עבודתו ליוו, בין היתר, נציגי הסניגוריה הציבורית, שתרמו רבות מניסיונם בעולם אכיפת החוק והשמירה על זכויות במדינת ישראל. גם בוועדה הציבורית לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים, בראשות השופטת בדימוס דליה דורנר, שאת המלצותיה מבקשת הממשלה ליישם בימים אלה, שימש הניסיון והידע שנצברו בסניגוריה הציבורית בסיס איתן להמלצות מהפכניות בתחום הענישה, לרבות הדגש שניתן לשיקום עבריינים ולצמצום השימוש במאסרים במקרים בהם המאסר אינו הכרחי.

הדוח השנתי מוגש, על פי החוק, לשרת המשפטים ולחברי ועדת הסניגוריה הציבורית, אך יותר מכל, מוגש לציבור כולו, לו ניתנת ההזדמנות לבחון את פעילותה של הסניגוריה, לעמוד על טיבה, ולהתרשם מתרומתה לעיצוב מערכת המשפט בישראל. בין עמודי הדוח, ניתן אף להתרשם מפעילותה של הסניגוריה לשיפור השירות ללקוחותיה באמצעות הגברת הזמינות וייעול תהליכי העבודה הפנימיים, בהתאם למדיניות משרד המשפטים ומטרותיו.

שני עשורים מהקמתה, הסניגוריה הציבורית היא אחד מיסודותיה החשובים והאיתנים ביותר של מערכת המשפט בישראל. בחלוף שנת פעילות נוספת, ובעיצומה של שנה מלאה עשייה, אני מבקשת לברך את הסניגור הציבורי הארצי, ד"ר יואב ספיר, את עובדי הסניגוריה הציבורית ואת עורכי הדין הפועלים במסגרתה. אני מאמינה כי פעולותיה של הסניגוריה הציבורית בשנה הקרובה תוספנה לחזק את מערכת המשפט והחברה בישראל.

בברכה,

אמי פלמור
המנהלת הכללית

פתח-דבר מאת הסניגור הציבורי הארצי

סעיף 8 לחוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ו-1995 קובע כי בכל שנה יוגש דין וחשבון על פעילות הסניגוריה הציבורית. דוח זה מסכם את פעילות הסניגוריה הציבורית בשנת 2015, והוא כולל הן תיאור של עיקר הפעילות בשנה החולפת, ההישגים והאתגרים העומדים לפתחנו, והן נתונים מספריים וסטטיסטיים על פעילות זו.

הדוח כולל השנה גם **פרק היסטורי מיוחד לרגל 20 שנה להקמת הסניגוריה הציבורית**. יתר הפרקים עוסקים בנושאים שונים הנוגעים לפעילותה של הסניגוריה הציבורית, שעיקריהם כדלקמן:

פרק ראשון – סוקר את פעילות הסניגוריה הציבורית בייצוג לקוחותיה. חלקו הראשון של הפרק דן בייצוג נאשמים בבתי המשפט. השנה בחרנו להפנות זרקור לשימוש היתר בסמכויות המשפט הפלילי בהקשרים שונים – הגשת כתבי אישום העוסקים בזוטות שאינן מגיעות לרף הפלילי; "תיקי עוני" שבבסיסם מצוקות כלכליות חברתיות קשות של מבצעי העבירה, שלעתים נגרמות על רקע הפרת חובותיה של המדינה כלפי אותם נאשמים; ושימוש במשפט הפלילי על אף קיומם של כלים חלופיים ומידתיים יותר (כגון הסדר סגירת תיק מותנית). עוד בחלק זה, סקירה של זיכויים בולטים שהתקבלו בשנה החולפת במחוזות הסניגוריה.

חלקו השני של הפרק דן בייצוג חשודים ועצורים, לרבות ייצוגם במהלך חקירתם במשטרה. בחלק זה אנו מתייחסים לזכות ההיוועצות בסניגור ולהפרתה התדירה, כמו גם לפעולות שנקטו על ידי הסניגוריה הציבורית שהביאו למימוש טוב יותר של זכות זו. עוד מובאת בחלק זה התייחסות מיוחדת להתמודדות המערכתית של הסניגוריה הציבורית עם ריבוי המעצרים בישראל, לתופעה של מעצרי לילה מיותרים, וכן לפרקטיקה הפסולה של חיפושים בעירום בחשודים בתחנות המשטרה.

בהמשך דן הפרק בייצוג קטינים בבתי המשפט לנוער; בייצוג אסירים בפני ועדות שחרורים, בעתירות אסירים ובהליכי הפרדה; בייצוג בתיקים בבית המשפט העליון; בייצוג חשודים ונאשמים עם מוגבלויות, ובכלל זה מאושפזים בכפייה בפני ועדות פסיכיאטריות; טיפול הסניגוריה הציבורית בפניות למשפט חוזר, תוך הרחבה על הקשיים המוסדיים המגבילים הגשת בקשות למשפט חוזר ומקשים על תיקון הרשעות שווא בישראל; בפיתוח הממשק שבין המשפט הפלילי לבין המשפט המינהלי; ובטיפול הסניגוריה בתלונות מצד לקוחותיה על אלימות שוטרים.

חלקו האחרון של פרק זה עוסק בשורה של פרויקטים חדשניים המבקשים להתייחס ולתת מענה לבעיות העומק של לקוחות הסניגוריה הציבורית, אשר מביאות אותן לא פעם לביצוע עבירות פליליות. במסגרת זו אנו סוקרים את הייעוץ השיקומי התומך שפרישתו הארצית הושלמה השנה, את שיתופי הפעולה של הסניגוריה עם ארגונים אחרים היכולים להשלים את הייצוג המשפטי בעניינים בהם הסניגוריה לא מתמחה ולא מוסמכת לטפל, וכן את בתי המשפט הקהילתיים ובית המשפט לסמים. בראייה הוליסטית המתבטאת בפרויקטים אלה יש כדי לקדם הן את האינטרסים של לקוחות הסניגוריה הציבורית והן את האינטרס הציבורי במניעת חזרה לעבריינות.

פרק שני – מפרט את פעילות הסניגוריה הציבורית לשמירה על רמת הייצוג ולשיפור איכותו. הפרק סוקר את הפיקוח המקצועי של הסניגוריה הציבורית על עורכי הדין המייצגים מטעמה. כן כולל

הפרק תיאור של עבודת הסניגוריה בפיתוח פורומים מקצועיים שונים, בעריכתן והפצתן של הנחיות מקצועיות במגוון נושאים ובכינון מערך של השתלמויות מקצועיות המהווה חלק מהכשרתם של הסניגורים. הפרק אף עוסק בהסתייעות הסניגוריה הציבורית במומחים.

פרק שלישי – מתאר את פעילותה המוסדית של הסניגוריה הציבורית. הפרק סוקר את מעורבות הסניגוריה בקביעת מדיניות, את השתתפותה בהליכי חקיקה ואת מעמדה המיוחד כ"ידידת בית המשפט". בנוסף, הפרק מתאר את תפקידם החשוב של הסניגורים הציבוריים כמבקרים רשמיים במתקני כליאה. עוד נכללים בפרק פרטים אודות שיתוף הפעולה של הסניגוריה עם הפקולטות למשפטים באוניברסיטאות ובמכללות השונות, וקשריה עם בוגרי הסניגוריה הציבורית. הפרק מסיים בתיאור פעילותה של הסניגוריה הציבורית במישור הבינלאומי.

פרק רביעי – עוסק בהיבטים ארגוניים הקשורים לפעילות הסניגוריה הציבורית, ובפרט בעיית המחסור בכוח אדם בצוות המנהלי. כן כולל הפרק תיאור של פעילות הסניגוריה בתחום הדוברות והתקשורת. עוד עוסק הפרק בהיבטים שונים הנוגעים למיחשוב ולניהול הידע – תחום חשוב שעבר התפתחויות משמעותיות גם בשנה החולפת.

פרק חמישי – מתאר את פעילותה של הסניגוריה הציבורית באמצעות עורכי דין חיצוניים, תוך שימת דגש על דרכי העסקה ותשלום, על הרכבת הרשימה של הסניגורים הפעילים, על התחלופה בתוך הרשימה וכן על חלוקת העבודה בין הסניגורים.

פרק שישי – מסכם את היקפי הפעילות.

פרק שביעי – עוסק בעלות הפעילות של הסניגוריה הציבורית ומסכם את ההיבטים התקציביים שלה.

ביום 7.6.2016 התקיים באוניברסיטת תל-אביב כנס חגיגי לרגל 20 שנות סניגוריה ציבורית, בהשתתפות שופטים, בכירים במערכת המשפט ואכיפת החוק, סניגורים ציבוריים ואנשי אקדמיה. במעמד מרגש זה ציינתי שכמו בכל יצירה אנושית, כך גם הסניגוריה הציבורית, רבים-רבים הם השותפים לה. בפרפרזה על הדימוי המפורסם, אנו מרחיקים ראות, בזכות העובדה שאנו עומדים על כתפי קודמינו וחברינו, ונתמכים על ידיהם. והשלם, קהילת הסניגוריה הציבורית, גדול בהרבה מסכום חלקיו. אני מודה מקרב לב לכל עובדי ועובדות הסניגוריה הציבורית בעבר ובהווה: סניגוריות וסניגורים פנימיים וחיצוניים, עובדות ועובדי מנהלה, מתמחות ומתמחים, בנות ובני שירות לאומי. זאת הזדמנות להודות גם לקודמי בתפקיד – מייסד הסניגוריה הציבורית והסניגור הציבורי הארצי הראשון, פרופ' קנת מן, והסניגורית הציבורית הארצית לשעבר, הגב' ענבל רובינשטיין – אשר תרמו רבות לעיצוב דמותה של הסניגוריה הציבורית ולפיתוחה.

תודה מיוחדת שלוחה להנהלת משרד המשפטים על התמיכה ועל הסיוע הרב שבלעדיהם אין, ובמיוחד לשרת המשפטים, ח"כ איילת שקד, ולמנהלת הכללית של משרד המשפטים, הגב' אמי פלמור.

ד"ר יואב ספיר

הסניגור הציבורי הארצי

תוכן עניינים

8	הסניגוריה הציבורית – סיכום 20 שנות פעילות
26	1. פעילות הסניגוריה הציבורית בייצוג לקוחותיה
26	1.1 ייצוג נאשמים על ידי הסניגוריה הציבורית
27	1.1.1 שימוש יתר בסמכויות המשפט הפלילי
33	1.1.2 זיכויים בולטים בשנה החולפת
34	1.2 ייצוג חשודים ועצורים על ידי הסניגוריה הציבורית
34	1.2.1 ריבוי המעצרים בישראל
38	1.2.2 מעצרי לילה מיותרים ואי-שחרור חשודים בערובה בתחנות המשטרה
41	1.2.3 ייצוג חשודים ועצורים במהלך חקירתם במשטרה
48	1.2.4 חיפושים בעירום בגופם של עצורים בתחנות המשטרה
52	1.3 ייצוג קטינים
52	1.3.1 פיתוח הלכות משפטיות בתחום הנוער
54	1.3.2 כליאת קטינים
56	1.3.3 הכשרות ייחודיות בצוות פנימי
57	1.3.4 מניעת עבריינות נוער – פרויקט חברתי
57	1.4 ייצוג אסירים
57	1.4.1 ייצוג אסירים בוועדות שחרורים
62	1.4.2 ייצוג עצורים, נידונים ואסירים בעתירות אסירים
64	1.4.3 ייצוג אסירים בהליכי הפרדה
65	1.4.4 הגבלת הכניסה של מומחים למתקני הכליאה
67	1.5 ייצוג בבית המשפט העליון
67	1.5.1 הטיפול בפניות וההחלטה על הגשת ערעור לבית המשפט העליון
68	1.5.2 מינוי סניגורים בתיקי בית המשפט העליון
69	1.5.3 הפיקוח בתיקי בית המשפט העליון
70	1.5.4 תיקים בולטים בטיפול המחלקה בשנת 2015
72	1.6 ייצוג במשפטים חוזרים
74	1.6.1 הקשיים המוסדיים המונעים חשיפה ותיקון של הרשעות שווא בישראל
78	1.6.2 מיזמים בתחום תיקון הרשעות שווא
80	1.7 ייצוג לקוחות עם מוגבלויות שכליות ונפשיות
80	1.7.1 תכנית להכשרת עורכי הדין המייצגים
81	1.7.2 העדר מסגרות המוכוונות לטיפול בעוברי חוק עם לקויות שכליות ונפשיות
82	1.7.3 כבילת עצורים ואסירים בבתי חולים פסיכיאטריים
83	1.7.4 החלטות חשובות בתיקי סניגוריה בתחום ייצוג חולי הנפש
85	1.7.5 ייצוג מאושפזים בכפייה בצו בית משפט בפני ועדות פסיכיאטריות
86	1.8 פיתוח הממשק שבין המשפט הפלילי לבין המשפט המינהלי
86	1.8.1 קידום טענות מינהליות וחוקתיות במשפט הפלילי
89	1.8.2 הגנה על נאשמים הטוענים למאוימות
91	1.8.3 הליך הוגן בהפעלת מאסר חלף קנס

92	טיפול בתלונות על אלימות שוטרים	1.9
95	פרויקטים המתייחסים לבעיות העומק של לקוחות הסניגוריה	1.10
96	1.10.1 מערך הייעוץ השיקומי התומך	
98	1.10.2 יצירת אפיקים לייעוץ משפטי הוליסטי	
99	1.10.3 בתי משפט קהילתיים	
101	1.10.4 בית משפט לסמים בתל-אביב	
103	פעילות הסניגוריה לשמירה על רמת הייצוג ושיפור איכותו	2
103	2.1 עבודת הפיקוח על תיקי הסניגוריה הציבורית	
104	2.2 פיתוח פורומים מקצועיים	
104	2.3 פעילות פורום בקרת איכות הייצוג	
105	2.4 השתלמויות לצוות הסניגורים החיצוניים והפנימיים	
106	2.5 הסתייעות הסניגוריה הציבורית במומחים	
109	3 פעילות המוסדית של הסניגוריה הציבורית	3
109	3.1 מעורבות פעילה בשינויי חקיקה	
109	3.1.1 הצעות חוק שנדונו בכנסת	
112	3.1.2 הצעות חוק המצויות בשלבי חקיקה מתקדמים	
113	3.1.3 הוועדה לסדר דין פלילי וראיות	
113	3.2 ידידת בית המשפט	
115	3.3 פעילות הסניגוריה הציבורית לשיפור תנאי כליאה	
117	3.4 קליניקות במוסדות אקדמיים העובדות בשיתוף פעולה עם הסניגוריה הציבורית	
120	3.5 קבוצת בוגרי הסניגוריה הציבורית	
120	3.6 קשרים עם גורמים בינלאומיים	
123	4 היבטים ארגוניים, ניהול ידע ומיחשוב	4
123	4.1 מחסור בכוח אדם בצוות המנהלי	
124	4.2 דוברות ותקשורת	
125	4.3 כתב העת "הסניגור"	
126	4.4 ניהול הידע והמידע המקצועי בסניגוריה הציבורית	
127	4.4.1 פורטל יחידתי והפצת ידע	
128	4.4.2 פיתוח אתר האינטרנט ודף הפייסבוק של הסניגוריה	
129	4.5 פיתוח כלים טכנולוגיים	
131	5 פעילות הסניגוריה הציבורית באמצעות עורכי דין חיצוניים	5
131	5.1 עבודה במיקור חוץ	
132	5.2 דרכי העסקה ותשלום	
133	5.3 הרכבת רשימת הסניגורים הציבוריים	
133	5.4 התחלופה ברשימת הסניגורים הציבוריים	
134	5.5 מינוי סניגורים וחלוקת העבודה ביניהם	
137	6 היקף הפעילות	6

137	שיעור הפעילות היחסית	6.1
137	גידול בהליכי חקירה ומעצר	6.2
138	פילוח ההליכים לפי סוג הליך וסוג בית משפט	6.3
140	פילוח הליכים לפי עילות מינוי	6.4
143	חלוקת היקף העבודה בין המחוזות	6.5
144	עלות הפעילות	7
144	שכר טרחה, הוצאות ועלות להליך	7.1
146	חובת תשלום של זכאים לייצוג	7.1

- ע"פ 8231/14 ד"ר נ' **מדינת ישראל** (ניתן ביום 6.7.2015; ייצוג על ידי עו"ד ישר יעקבי): **זיכוי (בהסכמת הפרקליטות) מהחזקת רכוש החשוד כגנוב**. בערעור נטען כנגד הרשעת בית המשפט המחוזי אך בהסתמך על "כלל החזקה התכופה", למרות שכלל לא הוכח מתי נגנב הרכב הגנוב.
- ע"פ 1549/15 **מדינת ישראל נ' רדאי** (ניתן ביום 23.7.2015; ייצוג על ידי עו"ד נוחי פוליטיס וארנון איתן): **מחיקה על הסף של ערעור מדינה**. נקבע כי למדינה אין זכות ערעור על החלטת ביניים שביטלה אישום בשל הגנה מן הצדק. בתיק בו יוחסה לנאשם עבירת רצח ועבירות נוספות, נתקבלה טענה מקדמית ובוטלו האישומים האחרים בשל הפעלה פסולה של "סוכן מדיח". המדינה ערערה על החלטת הביניים, אולם רשמת בית המשפט העליון קבעה שאין מקום לסטות בעניין זה מהכלל האוסר על ערעורים על החלטות ביניים בהליך פלילי.

ערעורים על גזרי דין

- ע"פ 7053/13 **ניזרי נ' מדינת ישראל** (ניתן ביום 15.1.2015; ייצוג על ידי עו"ד טל ענר): הקלה בעונש מאסר בגין עבירת שוד, בשל היפלטות המערער לרחוב עקב אוזלת יד בטיפול בו לאחר מאסרו הקודם. בית המשפט ציין כי "אסירים, כמו המערער שפנינו, שנזרקו לרחוב, פשוטו כמשמעו, מהווים תעודת עניות לחברה הישראלית".
- רע"פ 513/15 **מריסי נ' מדינת ישראל** (ניתן ביום 29.6.2015; ייצוג על ידי עו"ד איילת עוז): בהסכמת הפרקליטות, התקבלה בקשת רשות ערעור והומר עונש מאסר בעבודות שירות, בשל נסיבות משפחתיות ואישיות של המבקש.
- רע"פ 8566/13 **טקצנקו נ' מדינת ישראל** (ניתן ביום 1.2.2015; ייצוג על ידי עו"ד מורן כרמון): התקבלה בקשת רשות ערעור והופחת עונש מאסר בגין עבירות אלימות, בשל הליך שיקומי שעבר המבקש. דעת מיעוט סברה שיש לבטל המאסר כליל.
- ע"פ 3338/13 **טחימר נ' מדינת ישראל** (ניתן ביום 19.2.2015; ייצוג על ידי עו"ד גדעון קוסטא): הפחתת 18 חודשי מאסר בתיק שוד, בשל חריגה ממדיניות הענישה במקרים דומים ומאמצי שיקומו של המערער.
- ע"פ 1727/14 **מימון נ' מדינת ישראל** (ניתן ביום 6.1.2015; ייצוג על ידי עו"ד אריאל הרמן): הפחתת חצי שנת מאסר בגין עבירת הצתה, עקב התדרדרות במצב נפשי במהלך המאסר.
- ע"פ 4125/14 **חרב נ' מדינת ישראל** (ניתן ביום 6.1.2015; ייצוג על ידי עו"ד ליאור בר זוהר): הפחתת חצי שנת מאסר בגין עבירת שוד, נוכח סטייה ממתחם העונש ההולם וחריגה ממדיניות הענישה במקרים דומים.

1.6 ייצוג במשפטים חוזרים

428 נידונים, אשר הורשעו בפסק דין חלוט וטוענים להרשעת שווא, פנו מאז 2001 ועד היום אל הסניגוריה הציבורית בבקשה כי תייצגם בבקשה למשפט חוזר. כ-386 מהפניות נדחו, לאחר שנמצא כי אין אפשרות להגיש עבור הפונה בקשה למשפט חוזר. 42 מהפניות הנותרות מצויות בשלבי בדיקה שונים. עד היום,

הגישה הסניגוריה הציבורית 16 בקשות למשפט חוזר, מתוכן 4 התקבלו ו-11 נדחו. בקשה אחת למשפט חוזר תלויה ועומדת בפני בית המשפט העליון.

בשנת 2001 הוטלה על הסניגוריה הציבורית הסמכות, הקבועה בסעיף 18(א)(9) לחוק הסניגוריה הציבורית, לייצג נידונים אשר הסניגור הציבורי הארצי מצא כי ראוי להגיש עבורם בקשה למשפט חוזר. שנתיים לאחר מכן, בשנת 2003, הוקמה בסניגוריה הציבורית הארצית המחלקה למשפטים חוזרים, העוסקת בקליטת פניותיהם של נידונים, מיון ובדיקתן, וייצוגם של אלה הנמצאים מתאימים בבקשה למשפט חוזר.

על פי הסמכות שהוקנתה לה בסעיף 18(א)(9) לחוק הסניגוריה הציבורית, במסגרת הטיפול הראשוני בפניותיהם של נידונים פועלת המחלקה למשפטים חוזרים כרשות מינהלית, ולא כבאת-כוחם של הפונים אליה. עם קבלתה של פנייה חדשה, פותחת המחלקה למשפטים חוזרים בהליך של בדיקה אשר במסגרתו מתבצעות פעולות שונות. בין היתר, פועלת המחלקה לאיתור כל החומרים הרלוונטיים, לומדת אותם לעומק, נפגשת עם הפונים ובודקת את טענותיהם, לרבות טענות בדבר קיומן של ראיות חדשות אשר לא הוצגו בהליך המקורי. כמו כן, במידת הצורך מבצעת הסניגוריה הציבורית בדיקות מגוונות על ידי מומחים ואנשי מקצוע מטעמה, מנסה לאתר ראיות נוספות, נפגשת עם עדים ומראיינת אותם ועוד. רק בתום הבדיקה ולאור תוצאותיה – מתגבשת החלטה בשאלה האם יש מקום לייצג את הנידון. החלטה על ייצוג מתקבלת בנסיבות בהן הסניגור הציבורי הארצי השתכנע כי קיימת בעניינו של הנידון עילה למשפט חוזר (מבין העילות הקבועות בסעיף 31(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984).

מעמדה המיוחד של הסניגוריה הציבורית בעת בדיקת הפניות למשפט חוזר, כרשות מינהלית שאינה מייצגת את הפונה, מחייב אותה לטפל בפנייה בדרך אובייקטיבית, המקדמת את האינטרס הציבורי. אופן פעולה זה, כמו גם מספרן הרב של הפניות אשר טופלו עד היום (כאמור, 428 פניות לייצוג במשפט חוזר), הביא לכך שמאז נוסדה פיתחה המחלקה למשפטים חוזרים מומחיות ייחודית בתחום המשפטים החוזרים ובטיפול בעניינם של נידונים הטוענים להרשעת שווא.

בשנת 2015 התקבלו במשרדי הסניגוריה הציבורית 36 פניות לייצוג בהליך של בקשה למשפט חוזר לפי סעיף 18(א)(9) לחוק הסניגוריה הציבורית. במהלך השנה הגישה הסניגוריה הציבורית בקשה אחת למשפט חוזר וסיימה את הטיפול ב-43 פניות, לאחר שבתום הליך הבדיקה המוקדמת הסניגוריה הציבורית סברה כי אין באפשרותה להגיש בקשה למשפט חוזר עבור הפונים.

בשנת 2015 סיימה המחלקה למשפטים חוזרים את הטיפול בכ-43 פניות שהגיעו אליה, מתוכן 13 פניות שהוגשו אליה במהלך שנה זו, והיתר פניות שהטיפול בהן החל בשנים קודמות. כמו כן, במהלך השנה החולפת המחלקה למשפטים חוזרים הגישה בקשה למשפט חוזר בעניינו של עובדיה שלום, אשר הורשע ברציחתו של עו"ד שמואל לוינסון ז"ל, ונכון לכתיבת שורות אלו מרצה 22 שנות מאסר.⁶⁸ נכון להיום, נותרו במחלקה 42 פניות שבהן הליך הבדיקה טרם הסתיים, וטרם התקבלה החלטה בשאלה האם יש מקום לייצג את הפונה בהליך של בקשה למשפט חוזר.

⁶⁸ לעיון בבקשה למשפט חוזר בעניינו של עובדיה שלום :

<http://www.justice.gov.il/Units/SanegoriaZiborit/Odot/Pages/MishpatimChozrim.aspx>

1.6.1 הקשיים המוסדיים המונעים חשיפה ותיקון של הרשעות שווא בישראל

הסניגוריה הציבורית מתריעה במשך שנים על כך שבישראל קיימים קשיים מוסדיים המקשים ולעתים אף מונעים חשיפה ותיקון של הרשעות שווא. על רקע קשיים אלה, סביר להניח כי **קיימת בישראל תופעה, שאינה זניחה ואינה שולית, של חפים מפשע המרצים מאסרים כבדים**. בדוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2014 ולשנת 2013 נמנו בפרט הקשיים המוסדיים הבאים:

א. **מניעת הזכות לבצע במוצגים בדיקות מדעיות לאחר תום ההליך המשפטי**: הכוונה היא לבדיקות

שלא נעשו במהלך המשפט, או שקיימת הצדקה לבצען שוב (למשל, בשל התפתחות מדעית או טכנולוגית שהתרחשה בזמן שחלף מאז המשפט). ניסיונה של הסניגוריה הציבורית מראה כי פרקליטות המדינה מסרבת להעביר במקרים אלה מוצגים לידי הסניגוריה לצורך עריכת בדיקות. בעבר, ההלכה אשר הסדירה את הזכות לעריכת בדיקות במוצגים בתום ההליך המשפטי נקבעה בבש"פ 1781/00 **שוורץ נ' מדינת ישראל**, פ"ד (נה) 293 (4) (2001). בשנת 2014 הורחבה הזכות לעריכת בדיקות בתום ההליך המשפטי בבש"פ 3303/14 **בר-יוסף נ' מדינת ישראל** (החלטה מיום 9.7.2014). נוסף על כך, בשתי עתירות שהוגשו לבג"ץ בשל סירוב פרקליטות המדינה להתיר עריכת בדיקות מדעיות במוצגים, הסניגוריה הציבורית פרשה יריעה רחבה באשר לחשיבותה ומעמדה של הזכות לעריכת בדיקות במוצגים בתום ההליך המשפטי. בשני המקרים שינתה הפרקליטות לבסוף את עמדתה וניתן פסק דין המתיר את עריכת הבדיקות כמבוקש (בג"ץ 2757/13 **זוזיאשווילי נ' מדינת ישראל** (החלטה מיום 3.6.2015); בג"ץ 5968/11 **הסניגוריה הציבורית הארצית נ' מדינת ישראל** (החלטה מיום 16.5.2012)).⁶⁹ לאור התפתחויות משמעותיות אלו, עמדת הפרקליטות הנוהגת להשיב בסירוב לבקשות לעריכת בדיקות במוצגים בתום ההליך המשפטי – אינה יכולה לעמוד עוד.

ב. **ביעור מוצגים ואובדנם**: אף שהוראות החוק (חוק הארכיונים, התשט"ו-1955) והתקנות שהותקנו

מכוחו) והפסיקה הן ברורות, ומחייבות לשמור את התיק לתקופות שנקבעו על פי חומרת העבירה והערכאה שדנה בהן (למשל, נקבע כי תיקי פשע חמור יישמרו לצמיתות), המציאות מראה כי מוצגים רבים מאוד מושמדים באופן מכוון מיד בתום ההליך המשפטי; ובמקרים רבים מוצגים מושמדים או נעלמים בשל תנאי שמירה שאינם נאותים. תופעה חמורה זו מסכלת מראש את האינטרס הציבורי שבעריכת בדיקות מדעיות במוצגים בחלוף זמן, על מנת לבחון את צדקת ההרשעה. במהלך השנה החולפת פורסם **תזכיר חוק שמירת מוצגים לצרכים ראייתיים, התשע"ו-2015**. התזכיר, אשר נועד להסדיר את נושא שמירת המוצגים בחקיקה חדשה, פורסם לאחר שבית המשפט העליון הביע בסדרת החלטות ביקורת נוקבת וקבע כי ביעור מוצגים בניגוד לאמור בחוק הארכיונים מהווה פעולה שלא כדין. הסניגוריה הציבורית הגישה את הערותיה לתזכיר החוק, לאחר שסברה כי הוא אין בו מענה ראוי לנושא שמירת המוצגים. כמו כן, במהלך השנה החולפת התברר לסניגוריה הציבורית כי פרקליט המדינה הורה על הנחייה חדשה שעניינה ביעור מוצגים בתום ההליך המשפטי. פנייתיה של הסניגוריה הציבורית לפרקליטות במטרה לעיין בהנחיה חשובה זו נענו בסירוב. משכך, הסניגוריה הציבורית פנתה לאחרונה בבקשה לעיין בהנחיה מכוח חוק חופש המידע, התשנ"ח-1998.

ג. **מניעת העברתם של חומרי חקירה בתיקים חלוטים לעיון הסניגוריה הציבורית**: החוק הסמיך את

הסניגוריה הציבורית לסנן את הפניות המוגשות אליה ולייצג בבקשה למשפט חוזר רק במקרים

⁶⁹ לעיון בעמדת ידידת בית המשפט אשר הוגשה בבג"ץ 2757/13 ובעתירה אשר הוגשה בבג"ץ 5968/11: <http://www.justice.gov.il/Units/SanegoriaZiborit/Odot/Pages/MishpatimChozrim.aspx>

שבהם הסניגור הציבורי מצא כי ראוי לעשות זאת. אך ברור הוא כי על מנת לקבל החלטה בסוגיה זו – הסניגוריה הציבורית נדרשת לאתר את חומר החקירה בתיק וללמוד אותו. בעבר הסניגוריה הציבורית נתקלה במקרים רבים בסירוב של הפרקליטות להעביר חומר לסניגוריה, אפילו כאשר היה מדובר בחומר שהיה בגדר "חומר חקירה" בהליך המקורי. לאחרונה, בעקבות פניית הסניגוריה הציבורית אל פרקליט המדינה, חל שינוי מבורך בגישתה העקרונית של הפרקליטות והנחיית פרקליט המדינה בנושא עודכנה כך שהפרקליטות אינה מתנגדת עוד באופן עקרוני להתרת העיון בחומרי חקירה בתום ההליך. ואולם, המציאות מלמדת כי עדיין קיימים קשיים של ממש וסחבת של חודשים ארוכים ואף שנים – עד להעברתם של חומרי חקירה לידי הסניגוריה הציבורית. למשל, באחד התיקים המטופלים על ידי המחלקה למשפטים חוזרים, הסניגוריה הציבורית ממתנה מזה שנתיים וחצי לקבלת חומרי חקירה; בתיק אחר הסניגוריה הציבורית קיבלה לאחרונה חומרי חקירה לאחר המתנה של שנתיים. ההשלכה של התנהלות זו על קצב הטיפול בפניות המוגשות לסניגוריה הציבורית היא ברורה מאליה.

ד. הימצאותה של פרקליטות המדינה בניגוד עניינים מובנה כאשר היא משיבה לבקשות למשפט

חוזר: בעבר היה זה היועץ המשפטי לממשלה שהיה המשיב בבקשות למשפט חוזר. לפני מספר שנים הואצלה סמכות זו לפרקליטות המדינה, והיא זו המשיבה כיום בהליכים אלה. הסניגוריה הציבורית סבורה כי האצלה זו של הסמכות יצרה ניגוד עניינים מובנה לאור העובדה שאותו גורם המשיב לבקשה הוא זה שייצג את המדינה בשלב ניהול התיק ובמהלך הערעור. ניגוד עניינים זה משפיע – אף אם לא באופן מודע – על נכונותה של המערכת להכיר בטעויותיה. נושא זה הובא לאחרונה שוב בפני היועץ המשפטי לממשלה.

ה. חקיקה שאינה מספקת בתחום המשפטים החוזרים: החקיקה הקיימת היא דלה ולא נותנת מענה

ברור לסוגיות שונות, בהן: סמכויות הסניגוריה הציבורית בעת שהיא מטפלת בפניות לייצוג בבקשה למשפט חוזר; זכותו של נידון לעיין בחומר חקירה לאחר תום ההליך המשפטי; זכותו של נידון לבצע בדיקות במוצגים בתום ההליך המשפטי; ועוד. גם נושא זה הועלה בפני היועץ המשפטי לממשלה, ובכוננת הסניגוריה להמשיך לקדם חקיקה בתחום.

בשורות הבאות נבקש להמחיש כיצד קשיים מוסדיים אלה – שכאמור, הסניגוריה הציבורית מתריעה עליהם במשך שנים ופועלת לתיקונם – באו לידי ביטוי באחד התיקים המטופלים על ידי המחלקה למשפטים חוזרים, תיקו של עובדיה שלום, שבו הוגשה לאחרונה בקשה למשפט חוזר:

עובדיה שלום הורשע בשנת 1997, בדעת רוב, ברציחתו של עו"ד שמואל לוינסון ז"ל, רצח שהתרחש במהלך התפרצות לביתו של המנוח שבירושלים. לאחר דחיית ערעורו של עובדיה שלום בבית המשפט העליון, הוא פנה לגורמים שונים, זעק לחפזותו והתחנן לקבל עזרה. לימוד ראשוני של התיק על ידי צוות הסניגוריה הציבורית הארצית העלה כי בתיק זה אין כל ראיה פורנזית הקושרת את עובדיה לזירת הרצח, וזאת שעה שמדובר בזירת רצח "מדממת", שבה התרחש מאבק פיזי אלים בין המנוח לרוצחו (כך למשל, בזירת הרצח נמצאו 13 טביעות אצבע, שאינן של עובדיה שלום וחלקן אף אינן של המנוח ובני משפחתו שהתגוררו במקום; על אדן החלון דרכו נמלט הרוצח נמצאה טביעת נעל, שאינה מתאימה לנעליו של עובדיה שלום; בכובע העשוי גרב ניילון, אותו לבש הרוצח בעת האירוע ונמצא בזירה, אותרו שערות. בדיקת דנ"א שנערכה במהלך המשפט העלתה כי אלה לא שערותיו של המנוח ולא שערותיו של עובדיה שלום). עוד התברר כי במהלך החקירה, אשר התנהלה בשנים 1994-1995, לא כל המוצגים מזירת הרצח נבדקו בבדיקות דנ"א. כן התברר כי בכמה מוצגים נערכו במהלך החקירה בדיקות דנ"א אשר לא צלחו ולא הובילו לקבלת כל ממצא. על רקע נתונים אלה, ולאור ההתפתחות

המדעית והטכנולוגית שהתרחשה בשנים שחלפו מאז החקירה בתחום הדני"א, הסניגוריה הציבורית סברה כי בתיק זה יש לפעול לקבלת המוצגים הפיזיים מזירת העבירה ובדיקתם.

הסניגוריה הציבורית פנתה איפוא לפרקליטות המדינה בבקשה לבצע במוצגים בדיקות, ובשלב זה נתקלה בחומה בצורה. הפרקליטות נימקה את סירובה להתיר לסניגוריה הציבורית לבצע בדיקות במוצגים בטענה כי גם אם יימצא עליהם דני"א שאינו של עובדיה שלום – לא יהיה בכך, לגישת הפרקליטות, כדי להצדיק עריכת משפט חוזר, שכן במצב דברים זה ניתן לטעון שעובדיה שלום היה בזירה יחד עם פורץ נוסף (אף שבית המשפט ששפט את עובדיה שלום קבע כי פעל לבדו בעת הרצח). הפרקליטות טענה כי במצב זה, אין לאפשר לסניגוריה הציבורית לבצע בדיקות במוצגים, שכן בדיקות אלו יפגעו בשלוות הנפש של בני משפחתו של המנוח.

הפרקליטות התמידה בסירובה לאפשר את בדיקת המוצגים במשך מספר שנים. משכך, בשנת 2011 הסניגוריה הציבורית נאלצה להגיש עתירה לבג"ץ במטרה לקבל את המוצגים ולבדקם. בעתירה שהוגשה, פרשה הסניגוריה הציבורית יריעה רחבה באשר לחשיבותה של הזכות לבצע במוצגים בדיקות, הן כזכות עצמאית העומדת לנידון והן כחלק מהסמכות שהוקנתה לסניגוריה הציבורית, כמוסד, בסעיף 18(א)(9) לחוק הסניגוריה הציבורית.

בעקבות הגשת העתירה לבג"ץ בעניינו של עובדיה שלום פנתה ליועץ המשפטי לממשלה הגב' נירה לוינסון, אלמנתו של המנוח שמואל לוינסון ז"ל. הגב' לוינסון הבהירה, כי היא אינה מתנגדת לעריכת הבדיקות ותומכת בכל צעד אשר יקדם את חקר האמת. התברר איפוא, כי בעוד פרקליטות המדינה מתנגדות, במשך שנים, לאפשר את עריכת הבדיקות, כאשר נימוק מרכזי המשמש אותה הוא הרצון שלא לפגוע בשלוות הנפש של בני משפחת המנוח, איש לא טרח לברר מהי עמדתם בפועל.

בעקבות פנייתה של נירה לוינסון אל היועץ המשפטי לממשלה, הודיעה הפרקליטות לבית המשפט כי היא נכונה להתיר את עריכת הבדיקות במוצגים, כמבוקש בעתירתה של הסניגוריה הציבורית. עריכת הבדיקות התאפשרה איפוא לבסוף, אך היה זה תוך עיכוב משמעותי ביותר ומיותר של מספר שנים.

המאבק שהתנהל בעניינו של עובדיה שלום לשם עריכת הבדיקות מאפיין את הקשיים שפרקליטות המדינה מערימה בפני עריכת בדיקות מדעיות במוצגים בתיקים חלוטים. לסניגוריה הציבורית לא מוכר **אף מקרה** שבו נידון שהורשע בפסק דין חלוט פנה אל הפרקליטות בבקשה לבצע במוצגים שבתיקו בדיקות דני"א ונענה בחיוב מבלי שנאלץ לפנות בעניין זה לערכאות.

במקביל להודעת הפרקליטות לבג"ץ כי היא מוכנה לאפשר לסניגוריה הציבורית לבצע בדיקות במוצגים מתיקו של עובדיה שלום, הודיעה הפרקליטות כי מוצג מרכזי ביותר שאותו ביקשה הסניגוריה הציבורית לבחון – מסכת גרב ניילון שהרוצח חבש על פניו במהלך הרצח – נעלמה, ואיש אינו יודע את מקום המצאה. יוזכר, כי הוראות החוק הן כי מוצגים בתיקי רצח יישמרו לצמיתות. הנזק הראייתי שנגרם לעובדיה שלום בשל אבדן מוצג זה הוא אדיר: מדובר במוצג שהיה על גופו של הרוצח במהלך המאבק שניהל עם המנוח, וכבר במהלך החקירה אותרו עליו כתמי רוק. אלא שכמות הרוק היתה קטנה, וניסיונות לאפיין את פרופיל הדני"א שברוק לא צלחו במהלך החקירה. היום, לאור התפתחות טכנולוגית דרמטית שחלה בשדה הדני"א ידוע כי ניתן להפיק פרופיל דני"א מלא מכמות רוק קטנה בהרבה מזו שאותרה במהלך החקירה על מוצג זה. אילו היתה המסכה בידנו כיום – ניתן היה לבדוק את הדברים בקלות ולגלות את זהות הרוצח. אבדן המוצג יצר גם נזק לאינטרס הציבורי, במניעת בדיקה שניתן וראוי היה לבצע היום, באמצעות הידע המדעי הקיים.

למרבה הצער, גורלה של מסכת גרב הניילון בתיקו של עובדיה שלום אינו שונה מגורלם של מוצגים רבים בתיקים אחרים. ניסיונה של הסניגוריה הציבורית מראה כי בתום ההליך המשפטי, מוצגים רבים מבוערים

באופן מכוון על ידי הרשויות, ובמקרים רבים אחרים – מוצגים אובדים או מושמדים בשל תנאי שמירה שאינם נאותים.

המשותף לשלילת האפשרות לבצע במוצגים בדיקות בתום ההליך המשפטי והשמדת מוצגים הוא ביצירת **אפקט מונע**, שאינו מאפשר לנידון הטוען שקיימת בעניינו הצדקה לקיים משפט חוזר לשטוח את טענותיו בפני בית המשפט, ואינו מאפשר למערכת המשפט לבחון שמא שגתה.

בתום המאבק על בדיקת המוצגים בתיקו של עובדיה שלום, המוצגים הועברו למעבדה בארצות-הברית. בעקבות תוצאות הבדיקות קבע הסניגור הציבורי הארצי כי יש להגיש עבור עובדיה שלום בקשה למשפט חוזר. בעקבות כך עשתה הסניגוריה הציבורית מאמצים רבים מאוד, על מנת שכל חומר החקירה בתיק יימצא בידיה. בחודשים שקדמו להגשת הבקשה למשפט חוזר, התחוויר לסניגוריה הציבורית כי חקירתו של עובדיה שלום תועדה במדיה חזותית וקולית, אך קלטות החקירה אינן מצויות בין חומרי החקירה שבידיה. בנסיבות אלו, פנתה הסניגוריה הציבורית לפרקליטות המדינה וביקשה לקבל לידיה עותק של הקלטות האמורות. בחלוף מספר חודשים השיבה הפרקליטות כי הקלטות אינן מצויות עוד בידיה. פנייה נוספת לפרקליטות, בבקשה לעיין במוצג מסוים, נענתה בתשובה כי התיק כולו אינו בנמצא.

לאור תשובת הפרקליטות, נוסחה הבקשה למשפט חוזר תוך הסתמכות על חומרי החקירה שהיו בידי הסניגוריה הציבורית, בהם תמלילי חקירה כתובים בלבד. הסניגוריה הציבורית הדגישה בבקשה למשפט חוזר את החשיבות הרבה שיש לעיין במדיה החזותית ועמדה על כך שאבדן הקלטות הוא הפרה של הוראות החוק, המחייבות כי בתיקי רצח המוצגים יישמרו לצמיתות. ברם, **כיממה אחת לאחר הגשת הבקשה למשפט חוזר לבית המשפט העליון**, הודיעה הפרקליטות כי הצליחה לאתר שני ארגזים של חומרי חקירה ובהם שתי קלטות מחקירתו של עובדיה שלום. התברר עוד, כי בארגזים אלה קיימים גם מסמכים שונים שלא היו בידי הסניגוריה הציבורית.

בנסיבות אלו, הסניגוריה הציבורית פנתה לבית המשפט וביקשה לאפשר לה להשלים את הטיעון בבקשה למשפט חוזר, בהתבסס על הקלטות שאותרו. הסניגוריה ביקשה עוד, להורות לפרקליטות להודיע האם באפשרותה לאתר קלטות נוספות – מעבר לשתיים שאותרו לאחר הגשת הבקשה למשפט חוזר. בעקבות פנייה זו הודיעה הפרקליטות כי עלה בידיה לאתר עוד 42 קלטות מתיקו של עובדיה שלום. יצוין כי גם לאחר מציאת קלטות אלו, עדיין חסרות קלטות נוספות, חלקן של שלבים קריטיים בחקירתו של שלום.

השתלשלות עניינים זו ממחישה את הקשיים שהסניגוריה הציבורית חווה במהלך הטיפול בפניות לייצוג במשפט חוזר, כאשר הדבר הבסיסי ביותר שיש לעשות על מנת ללמוד את התיק – איתור חומר החקירה – הוא פעמים רבות משימה קשה ואף בלתי עבירה. בתיקים רבים לא ניתן לקבל את חומר החקירה המלא מידי הסניגור שייצג את הנידון במשפטו, והפרקליטות, המחויבת לשמור את חומר החקירה לתקופות שנקבעו בחוק, היא הכתובת היחידה לעיון בחומר. ברם, במקרים רבים המטופלים על ידי הסניגוריה הציבורית לא נמצא חומר קריטי או שהפרקליטות מעבירה לעיונה חומרי חקירה בעיכוב ניכר, של למעלה משנה ואפילו שנתיים. בהעדר חומר חקירה, הסניגוריה הציבורית אינה יכולה למלא את הסמכות שהוטלה עליה בסעיף 18(א)(9) לחוק הסניגוריה הציבורית ולבחון את ההצדקה לייצוגו של הנידון בבקשה למשפט חוזר. הדבר משפיע כמובן על משך הטיפול בתיקים המטופלים במחלקה למשפטים חוזרים.

איתורם של חומרי החקירה בתיקו של עובדיה שלום רק לאחר הגשתה של בקשה למשפט חוזר מעוררת קושי ממשי. קרה לא פעם, שהסניגוריה הציבורית סגרה פניות שהגיעו אליה, תוך הסתמכות על הודעת הפרקליטות כי חומרי חקירה או מוצגים אינם קיימים עוד. הודעת הפרקליטות בדבר מציאתן של קלטות חקירה שבעבר

הודיעה שאינן קיימות מעוררות את החשש, שקיימים אסירים שבפיהם טענת חפות, אשר הסניגוריה הציבורית סיימה את הטיפול בפניותיהם בשל העדרו של החומר, למרות שבמאמץ רב יותר ניתן היה לאתר את החומר.

את הקשיים האמורים ניתן היה לפתור, לו היתה בחקיקה התייחסות מפורשת לסמכויותיה של הסניגוריה הציבורית בעת שהיא מפעילה את סמכותה לפי סעיף 18(א)(9) לחוק הסניגוריה הציבורית ופועלת כרשות מנהלית הבוחנת פניות לייצוג בבקשה למשפט חוזר; ואילו היתה החקיקה יוצרת הסדרה ברורה של נושא העיון בחומר חקירה לאחר תום ההליך המשפטי, שימור המוצגים והזכות לעריכת בדיקות במוצגים לאחר תום ההליך המשפטי.

1.6.2 מיזמים בתחום תיקון הרשעות שווא

בספטמבר 2014 חברה הסניגוריה הציבורית אל ה-Innocence Network ("רשת החפות")⁷⁰ ארגון זה, אשר נוסד בשנת 2005, מאגד תחתיו עשרות ארגונים מרחבי העולם הפועלים לאיתור ולתיקון הרשעות שווא, בהם גם ארגוני סניגוריה ציבורית ממדינות שונות.

הצורך בהקמת ארגון גג כרשת החפות נוצר לאור הניסיון שנצבר, אשר הראה כי למרות שארגוני החפות פועלים בשיטות משפט שונות, הרי שהבעיות שהם נתקלים בהן הן פעמים רבות משותפות. כך למשל, קשיים בהוכחת הרשעות שווא כתוצאה מביעור מוצגים או אובדנם, מניעת הזכות לבצע בדיקות במוצגים, וחוסר נכונות מצד המערכת להכיר בטעויותיה, כל אלה הם קשיים הקיימים בשיטות משפט שונות ברחבי העולם. עוד התברר, כי בחינת הרשעות שווא שנחשפו מעלה כי הגורמים הנפוצים המובילים לטעויות דומים בשיטות משפט שונות. נוצר איפוא הצורך בהקמת פלטפורמה שתאפשר יצירת בסיס ידע רחב ושיתוף פעולה בין ארגוני חפות שונים.

מרגע הצטרפותה של הסניגוריה הציבורית לרשת החפות, עומדת המחלקה למשפטים חוזרים בקשרי עבודה שוטפים עם נציגי הרשת ונציגיהם של ארגוני חפות מרחבי העולם. קשר זה מאפשר עריכת התייעצויות מקצועיות, היכרות עם מומחים עולמיים בתחומים שונים וקבלת עדכונים שוטפים על הנעשה ברחבי העולם בתחום תיקון הרשעות השווא.

רשת החפות מקיימת מדי שנה כנס מקצועי גדול שאליו מגיעים מאות אנשים – עורכי דין, אנשי אקדמיה, חוקרים ומומחים פורנזיים – וחולקים זה עם זה את הידע שצברו בתחומים אלה. אל הכנס מוזמנים גם אסירים אשר זוכו במהלך אותה שנה לאחר שמאבקם להוכחת חפותם צלח. בכנס לשנת 2015, שהתקיים באורלנדו שבפלורידה, השתתפה עו"ד מורן כרמון מהמחלקה למשפטים חוזרים. בכנס לשנת 2016, אשר התקיים בסן-אנטוניו שבטקסס השתתפו הסניגורית המחוזית במחוז חיפה, עו"ד ענת מיסד-כנען, והממונה על משפטים חוזרים, עו"ד קרן אבלין-הרץ. במהלך ההשתתפות בכנס החפות לשנת 2016, נוצרו קשרים מקצועיים שבזכותם הסניגוריה הציבורית הוזמנה לשלוח נציג מטעמה לקורס של שבוע ימים במדעים פורנזיים, אשר התקיים בבית הספר למשפטים קרדוזו שבניו יורק. בקורס זה השתתפה עו"ד מיכל עורקבי-דנציגר, מנהלת המחלקה לבקרה על איכות הייצוג בסניגוריה הציבורית במחוז תל-אביב.

במסגרת אחד הכנסים הקודמים של רשת החפות, נוצר קשר בין נציגי הסניגוריה הציבורית לבין ד"ר איתאל דרור, נירופסיכולוג מאוניברסיטת UCL בלונדון, המתמחה בחקר ההטיות הקוגניטיביות המשפיעות על

⁷⁰ למידע נוסף אודות רשת החפות, ר' www.innocencenetwork.org.

מלאכתם של מומחים פורנזיים. במהלך השנה החולפת ד"ר דרור הגיע לישראל ובין היתר הרצה בפני צוות עורכי דין מהסניגוריה הציבורית.

במסגרת החברות ברשת החפות, הסניגוריה הציבורית ציינה את יום הרשעות השווא הבינלאומי אשר חל השנה ביום 2.10.2015. לרגל יום זה, הסניגוריה הציבורית ערכה יום עיון בנושא הרשעות שווא אשר התקיים בסינמטק תל-אביב. במסגרת יום העיון הוקרן הסרט "הוריקן", המבוסס על סיפור אמיתי של מתאגרף אמריקאי ידוע שהורשע הרשעת שווא, ונערך מושב בהנחייתה של העיתונאית גל גבאי, שבו נשאו דברים הסניגור הציבורי הארצי ד"ר יואב ספיר, ח"כ רויטל סויד, ניצב בדימוס יוסי סדבון ומבקר הקולנוע ד"ר שמוליק דובדבני.

במהלך השנה החולפת התקיים בפראג שבצ'כיה כנס הייסוד של רשת החפות האירופאית. במהלך הכנס, בו השתתפו נציגים מ-16 מדינות ובהן: אנגליה, גרמניה, איטליה, ספרד, אירלנד, יוון, נורבגיה, שבדיה, פולין, הולנד, ארמניה, צ'כיה, וויילס, שוויץ, ארה"ב וישראל, הציגו המדינות השונות את הפעילות המתקיימת בהן בתחום תיקון הרשעות השווא. כמו כן, נערכו ישיבות אופרטיביות אשר עסקו בכינונה של רשת החפות החדשה. נציגת הסניגוריה הציבורית אשר השתתפה בכנס, עו"ד מורן כרמון, הציגה בפני באי הכנס את הנעשה בישראל בתחום תיקון הרשעות השווא ואת פעילותה של המחלקה למשפטים חוזרים.

בשנה החולפת הסניגוריה הציבורית המשיכה להיעזר בשני מיזמים אשר נרתמו לסייע במאבקה בתחום תיקון הרשעות השווא.

מיזם אחד הוא "הפורום לתיקון הרשעות שווא בישראל", אשר נוסד בשנת 2012, וחברים בו מספר משרדי עורכי דין מהמובילים בישראל. עורכי הדין שבפורום מטפלים מטעם הסניגוריה הציבורית בפניותיהם של נידונים הטוענים להרשעת שווא, ומסייעים למחלקה למשפטים חוזרים בבדיקת קיומה של עילה למשפט חוזר. חברי הפורום טיפלו במהלך השנה בשבע פניות לייצוג במשפט חוזר.

עורכי הדין שנטלו השנה חלק בפעילותו של הפורום לתיקון הרשעות שווא בישראל הם: עו"ד אייל רוזובסקי ועו"ד נועה נודלמן ממשרד מיתר לויקוורניק ושות'; עו"ד דן שיינמן, עו"ד נויט נגב ועו"ד איריס ניב-סבאג ממשרד שינמן-נגב-ניב; עו"ד נבות תל-צור, עו"ד ירון ליפסס ועו"ד אלינור אלכס ממשרד כספי ושות'; עו"ד יעקב וינרוט ועו"ד גרשון גונטובניק ממשרד ד"ר י. וינרוט; עו"ד עודד גזית ממשרד גזית, בקל, כהן; עו"ד בעז בן-צור ועו"ד דקלה סירקיס ממשרד בעז בן צור ושות'; עו"ד פרופ' קנת מן ופרופ' דוד ליבאי ממשרד ליבאי-מן; עו"ד נתי שמחוני ועו"ד אילנה זיבנברג ממשרד הרצוג פוקס נאמן ושות'. כמו כן, במהלך השנה הצטרף לפורום לתיקון הרשעות שווא חבר חדש – עו"ד איתן מעוז.

המיזם השני אשר חבר לסניגוריה הציבורית בתחום הרשעות השווא הוא "פרויקט החפות", הפועל כקליניקה בפקולטה למשפטים שבאוניברסיטה העברית. הקליניקה נוהלה השנה על ידי עו"ד קרן אבלין-הרץ, הממונה על משפטים חוזרים בסניגוריה הציבורית, וד"ר נעה כרם מהאוניברסיטה העברית. ד"ר ברק אריאל שימש כמנחה אקדמי של הקליניקה. הקליניקה פעלה זו השנה הרביעית ברציפות, ובמסגרתה הסטודנטים התלוו לעורך דין וסייעו בטיפול בפניותיהם של נידונים הטוענים לחפותם ומבקשים להגיש בקשה למשפט חוזר. השנה טופלו על ידי הפרויקט 4 פניות מסוג זה. כמו כן, סטודנטים מהקליניקה פעלו לעריכת מושב בנושא הודאות שווא, בו השתתפו שופטת בית המשפט העליון (בדימוס) דליה דורנר, הסניגור הציבורי המחוזי במחוז תל-אביב, ד"ר אלקנה לייסט, ועו"ד שאול כהן מפרקליטות המדינה; הגישו למשרד המשפטים הערות לתזכיר הצעת חוק שמירת מוצגים לצרכים ראייתיים; והציגו בכנס שנערך באוניברסיטה העברית ממצאי מחקר שערכו, אודות בקשות למשפט חוזר אשר התקבלו על ידי בית המשפט העליון.

לאחרונה נערך באוניברסיטה העברית כנס בינלאומי שכותרתו "קרימינולוגיה, מדע פורנזי והרשעות שווא". בין הדוברים בכנס היו הסניגור הציבורי הארצי, ד"ר יואב ספיר, המשנה לסניגור הציבורי הארצי, ד"ר ענת הורוויץ, הממונה על משפטים חוזרים בסניגוריה הציבורית, עו"ד קרן אבלין-הרץ, ונציג הפורום לתיקון הרשעות שווא, עו"ד אייל רוזובסקי.

1.7 ייצוג לקוחות עם מוגבלויות שכליות ונפשיות

בעשורים האחרונים גוברת בישראל הרגישות והמחויבות החברתית למצבם של אנשים עם מוגבלויות. חוקים כגון חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998 וחוק הליכי חקירה והעדה (התאמות לאנשים עם מוגבלות שכלית ונפשית) התשס"ה-2005, מהווים דוגמאות לחקיקה שמטרתה עיגון והבטחת זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות לכבוד ולשוויון.

כחלק מהמחויבות הבסיסית לנהוג בשוויון, נדרשות רשויות המדינה לבצע התאמות למציאת מסגרות עונשיות וטיפוליות הולמות עבור אנשים עם מוגבלויות גם בהליכים פליליים. פעמים רבות קיים קשר הדוק בין הלכות השכלית או ההפרעה הנפשית החמורה של הנאשם לבין עצם ביצוע העבירה, ופעמים נראה כי כשלים של מערכות הרווחה והבריאות במתן טיפול הולם והזנחת אוכלוסייה זו מגדילים את הסיכון להסתבכות בעבירות בעתיד. **הסניגוריה הציבורית, המייצגת רבים מבין הנאשמים עם מוגבלויות, מתריעה מזה זמן רב על הפלייתם לרעה ועל חוסר הצדק הגלום בכך שבהעדר התאמות ראויות ומסגרות טיפוליות תומכות, נשלחים נאשמים לריצוי עונשי מאסר בפועל למרות שעונש זה אינו מתאים למצבם.** אף שבמדינת ישראל אין מחקר או מסד נתונים שיכול ללמד על מצבם של נאשמים עם מוגבלויות שכליות ונפשיות, מחקרים בעולם מצביעים על תופעה של ייצוג יתר של אנשים עם מוגבלויות שכליות ונפשיות בין כותלי בית הסוהר לעומת שיעורם באוכלוסייה הכללית. מחקרים מלמדים כי אנשים עם מוגבלות פגיעים יותר בהליך החקירה, וכי הסיכוי שיוודו במעשים שלא ביצעו גבוה יחסית לאוכלוסייה הכללית. כמו כן, מחקרים אף מראים כי השהות במעצר או במאסר היא טראומטית וקשה במיוחד עבור אסירים בעלי לקות שכלית לעומת אסירים אחרים וכי הם פגיעים וחשופים לניצול, התעמרות ואלימות. הספרות מצביעה על מגוון רחב של אופנים בהם באה מצוקה זו לידי ביטוי: הם הופכים לקורבנות בידי אסירים אחרים או סוהרים; לעתים קרובות הם מנוצלים פיזית, נפשית, מינית וכלכלית; במהלך מאסרם הם מבצעים עבירות משמעת רבות שנובעות מחוסר הבנה או חוסר יכולת להסתגל לכללי ההתנהגות הנוקשים; הסיכוי שלהם להשתחרר שחרור מוקדם ברישיון הוא נמוך יותר, ולכן הם מרצים מאסרים ארוכים יחסית לעבריינים שביצעו עבירות דומות; וקיים חוסר מובנה בבתי הכלא במסגרות שיקומיות ושירותים אחרים שמתאימים לצרכיהם. גם ההתמודדות היומיומית עם תנאים פיזיים קשים, צפיפות בתא וזמינות נמוכה של שירותי רווחה ורפואה מקשים על אסירים עם מוגבלויות יותר מאשר על אסירים אחרים.

1.7.1 תכנית להכשרת עורכי הדין המייצגים

אחד הקשיים בייצוג לקוחות עם מוגבלויות שכליות ונפשיות נעוץ בקושי של עורכי הדין לאתר ולאפיין את המוגבלות בזמן, להצליח להבין את מצבו של הלקוח ולהציג מידע רלוונטי לבית המשפט. פעמים רבות מתרשמים עורכי הדין שהלקוח מעט "מוזר", "קשה הבנה" או "מתקשה בתקשורת" אך אינם יכולים להמשיג את התנהגותו במונחים מקצועיים ככונים שיאפשרו תקשורת טובה יותר עם הלקוח.